

Рэцэнзіі

Число. Язык. Текст: Сборник статей к 70-летию Адама Евгеньевича Супруна. Мн.: Выдавецкі цэнтр БДУ. 1998. 303 с.

Выйшаў у свет зборнік навуковых артыкулаў, прысвечаны 70-годдзю вядомага беларускага вучонага-славіста прафесара А.Я.Супруна. Кнігу адкрывае змястоўны артыкул рэдакцыйнай калегіі, членаў кафедры тэарэтычнага і славянскага мовазнаўства БДУ аб А.Я.Супруну як знакамітым вучоным, педагогу, як таленавітым арганізатару навукі, настаўніку навуковай моладзі, урэшце, як аб добразычлівым і цудоўным чалавеку.

Аўтары зборніка прысвяцілі яго юбіляру як кнігу аб ліку ў розных мовах і культурах. І гэта заканамерна, бо лік і лічэбнікі з'яўляюцца прадметам шматпадовай і асаблівай увагі А.Я.Супруна. Прафесар Б.А.Плотнікаў у сваім артыкуле дэталёва разглядае якасны змест ідэі ліку і яе рэалізацыі ў лінгвістычных працах юбіляра. Але, як слушна адзначае рэдакцыйная калегія, лік і лічэбнікі для А.Я.Супруна – гэта не толькі адзінкі мовы, а і катэгорыі навукі і культуры, свядомасці і быцця наогул. Лік у юбілейным зборніку разглядаецца менавіта ў гэтым кантэксце – як фундаментальная катэгорыя свядомасці і быцця, рэаліі і міфалогіі, культуры і мовы, як крыніца паэтычнай экспрэсіі ў мастацкай літаратуры. Таму кніга будзе карыснай і цікавай не толькі лінгвістам, але і прадстаўнікам іншых навук, культуралагам. Дарэчы, такая рознабаковая накіраванасць зместу зборніка, прысвечанага як быццам бы адной канкрэтнай праблеме, ярка адлюстроўвае асаблівасці навуковай творчасці А.Я.Супруна: глыбіня пранікнення ў прадмет даследавання з адначасовым шырокім бачаннем яго разнастайных сувязей і адносін, з выхадам на сумежныя навукі, на перспектывы даследавання.

Удзельнікамі зборніка з'яўляюцца прадстаўнікі розных краін – Беларусі, Расіі, Украіны, Германіі, Польшчы, Югаславіі, Казахстана, Эстоніі, што сведчыць аб вядомасці і прызнанні навуковых прац А.Я.Супруна далёка за межамі рэспублікі. Разам са шматнацыянальным калектывам рэцэнзуемай кнігі хочацца пажадаць юбіляру моцнага здароўя і далейшай плённай працы на ніве філалагічнай навукі.

А.А.Гіруцкі

М.Р.Прыгодзіч, Г.К.Ціванова. Старабеларускі лексікон: Падручны перакладны слоўнік. Мн.: Беларускае выдавецкае таварыства "Хата", 1997. 175 с.

Разам з аб'ёмнымі слоўнікамі, дзе чыніцца грунтоўная лексікаграфічная апрацоўка кожнага слова (напрыклад, "Гістарычны слоўнік беларускай мовы", Мінск, 1982), існуюць і кампактныя даведнікі. Шматтомныя выданні часта выходзяць дзесяцігоддзямі, а карыстанне імі пры расчэнтванні вялікага тэксту забірае шмат часу ў гісторыка ці лінгвіста. І ўжо зусім немагчымым становіцца карыстанне такім выданнем для студэнта на занятках. Таму слоўнікі-даведнікі (асабліва кішэнага фармату) сваёй лаканічнай тлумачальнай часткай забяспечваюць найпершыя лексікаграфічныя патрэбы даследчыкаў, пераважна гісторыкаў, выкладчыкаў і студэнтаў.

Падобных слоўнікаў-даведнікаў па старабеларускай мове яўна недастаткова, калі ўлічваць колькасць пісьмовых помнікаў. Можна згадаць "Справочный словарь юридической терминологии древнего языка Юго-Западной России" І.Навіцкага (Кіеў, 1871), каля тысячы слоў, "Словарь древнего актового языка Северо-Западного края и царства

Польского" М.Гарбачэўскага (Вільня, 1874), каля 5 тыс. слоў, слоўнік "Даўнія запазычанні беларускай мовы" А.Булыкі (Мінск, 1972), каля 4 тыс. слоў. Усе яны адразу трапілі ў разрад бібліяграфічных рэдкасцей. У савецкі перыяд слоўнікі незразумелых слоў выдаваліся ў дадатках да падручнікаў ці хрэстаматый. Але нават такіх публікацый па старабеларускай мове выйшла няшмат. Тут варта ўзгадаць складзены А.Жураўскім і У.Анічэнкам слоўнік (каля 2 тыс. слоў) у "Хрэстаматыйі па гісторыі беларускай мовы", ч.1 (Мінск, 1961. С.456–510).

І вось нарэшце навука ўзбагацілася яшчэ адным карысным даведнікам па старабеларускіх тэкстах. Яго склалі супрацоўнікі кафедры гісторыі беларускай мовы філалагічнага факультэта БДУ М.Р.Прыгодзіч і Г.К.Ціванова, якія выкладаюць старабеларускую мову і добра ведаюць праблемы яе перакладу студэнтамі.

Слоўнік утрымлівае больш за 6 тыс. слоў розных часцін мовы (акрамя імён уласных), у тым ліку этнонімы; дзеепрыметнікі (зрэдку дзеепрыслоўі) падаюцца як асобныя. Належная ўвага нададзена ўстойлівым выразам і службовым словам, пры неабходнасці адзначаецца аманімія. Да асобных слоў прыводзяцца ў дужках фанетычныя, марфалагічныя і дэрывацыйныя варыянты, хаця ў алфавітным рэестры гэтыя варыянты не згадваюцца (часам няпроста здагадацца, што, напрыклад, **галкионъ** гэта варыянт да **алкионъ**). Апрацаваная ў слоўніку старабеларуская лексіка належыць у значнай частцы да матэрыяльнай сферы і паходзіць пераважна з актава-юрыдычных помнікаў. Зразумела, што слоўнік утрымлівае толькі спецыфічную лексіку (складальнікамі яна недакладна названа (с.3) безэквівалентнай), якая ў сучаснай мове адсутнічае ці мае іншае значэнне.

Кожнае загаловачнае слова або кожны выраз забяспечваецца адна-, двухслоўным перакладам

ці лаканічным тлумачэннем з улікам полісеміі. Аб'ём тлумачэнняў, праўда, не заўсёды роўны (параўн., напрыклад, **дьякъ** і **козакъ**). Граматычныя (за выключэннем неабходных выпадкаў) і стылістычныя заўвагі, а таксама ўказанні на крыніцы пры загаловачных словах адсутнічаюць, што натуральна для слоўнікаў-даведнікаў.

Акрамя слоўніка, выданне змяшчае ў дадатку правілы чытання ў старажытных тэкстах літаравых лічбаў, вынасных літар і надрадковых знакаў.

Слоўнік лёгка і лагічна ў карыстанні. Ён выдадзены кішэнным фарматам і досыць вялікім тыражом – 3 тыс. экзэмпляраў.

У якасці заўваг можна адзначыць некаторыя моманты. Прыкладна са с.115 замест загаловачнага слова можа выступаць ромб з устойлівым выразам, што некалькі нязвыкла для вока. Няма слова **хвала** (**фала**), досыць частага ў старабеларускіх тэкстах; слову **уфала** можна было б падаць у дужках варыянт **ухвала**; побач з назоўнікам **вонтпенье** варта было б прывесці дзеяслоў **вонтпिति**, значна часцейшы ў старабеларускіх тэкстах (у слоўніку ёсць **звонтпिति**); да слова **тестаментъ** не пашкодзіла б дадаць значэнне 2. **заповіт** (**Біблія**); маецца слова **евангелия**, але няма **апосталъ** (параўн. тлумачэнне пры **апракосъ**). Паўторана памылка "Гістарычнага слоўніка беларускай мовы" (т.15, с.172), дзе слова **когелетъ** адзначана як *присл. калісьці*, што няправільна; гэта – семітым, яўрэйская назва кнігі Эклезіяста (Прапаведніка).

Складанне любога слоўніка – гэта вялікая, карпатлівая і адказная праца, плён якой ніколі не змяншаюць асобныя недагледы. Ужо зараз можна сказаць, што слоўнік стане знаходкай для ўсіх прыхільнікаў беларускай мовы.

І.П.Клімаў